Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

KIM STANLEY
ROBINSON
AURORA

Traducere din limba engleză
GABRIEL STOIAN

ARMADA

KIM STANLEY ROBINSON s-a născut în 1952, în Illinois. A studiat literatura la Universitatea din California. Ca scriitor, deși a publicat nuvele încă din 1976, Kim Stanley Robinson și-a început cu adevărat cariera în 1984, când au apărut *The Wild Shore,* primul său roman, și *The Novels of Philip K. Dick,* teza de doctorat. Succesul său se cristalizează în momentul publicării TRILOGIEI *MARTE*, pentru care a primit două Premii Hugo, două premii Locus și un premiu Nebula.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Freya și tatăl ei fac o plimbare cu barca. Noul lor cămin se află într-un bloc de apartamente cu vedere spre un doc din golf, în vestul Lacului Lung. De doc sunt amarate câteva ambarcațiuni cu vele pe care oamenii le pot scoate în larg și, ca în fiecare după-amiază vântul bate puternic spre mal.

– De asta orașul este numit Fetch[1], spune Badim în timp ce se duc să ia una dintre bărci. Întotdeauna prindem întețirea vântului de după-amiază pe lac.

Așadar, după ce au verificat starea bărcii, trebuie să o împingă de la marginea docului drept în vânt, iar Badim sare în ea în ultima clipă, strângând vela până când barca se înclină, apoi o îndreaptă spre cornișa mică, urmând curbura malului. Freya ține cârma foarte ferm, după cum a învățat-o tatăl ei. Barca se apleacă și pornește către versantul ce mărginește lacul, cât pe ce să se izbească de el.

– Schimbăm direcția! strigă Badim, exact așa cum a spus că va face.

Freya trage tare de cârmă și se apleacă pentru a se feri de ghiul[2] care se rotește deasupra lor, apoi fac o voltă în vânt în cealaltă direcție, la capătul golfului. Micuța ambarcațiune nu se poate lăsa purtată de vânt prea departe, precizează Badim, de aceea spune

---

[1] Calea vântului (n. tr.).

[2] Bară de lemn sau de metal, fixată cu un capăt de partea inferioară a arborelui din pupa unei nave cu pânze, de care se leagă marginea de jos a velei (n. red.).

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

că ambarcațiunea e o cadă de baie, dar cu afecțiune. E suficient de mare pentru amândoi și are o singură velă, prinsă de un catarg care fetei i se pare mai înalt decât lungimea bărcii.

Le trebuie câteva volte ca să iasă din micul golf și să ajungă pe suprafața întinsă a lacului. De acolo pot vedea toată Nova Scotia: un lac înconjurat de dealuri împădurite. Pot vedea până la capătul îndepărtat al Lacului Lung, unde ceața subțire de după-amiază estompează versantul. Copacii au îmbrăcat straie în culori tomnatice, galben și oranj sau stacojiu, toate amestecându-se cu verdele coniferelor. Cea mai frumoasă perioadă a anului, este de părere Badim.

Pânza bărcii prinde vântul puternic ce suflă peste mijlocul lacului, a cărui apă este albastră-argintie sub rafale. Se mută pe punte în zona din care bate vântul, se apleacă în afară până când echilibrează barca împotriva curentului. Badim știe să navigheze. Schimbări rapide ale vântului, când trebuie să se aplece înăuntru sau spre exterior; iar acum dansează cu vântul, după cum se exprimă Badim.

– Sunt bun ca balast, spune el, făcând barca să se clatine când își schimbă poziția. Uite, nu vrem să ținem catargul perfect vertical, ci puțin înclinat sub vânt. Același lucru e valabil și pentru velă, nu strânsă, ci desfăcută suficient ca vântul să o umfle cât mai bine. Simți când totul e în poziția corectă.

– Uită-te la apă, acolo, Badim! Acolo e un val labă-de-pisică[1]?

– Ai ochi ageri, exact asta e. Să ne pregătim pentru el, că o să ne udăm!

Undele stârnite pe suprafața lacului se apropie rapid de ei și când rafala care a stârnit laba-de-pisică îi lovește, barca se leagănă puternic. Amândoi se lasă pe spate, iar ambarcațiunea înaintează clipocind zgomotos, înfruntând valurile, și stârnește jerbe de stropi asupra lor. Apa Lacului Lung are gust de paste, spune Badim.

După patruzeci de volte (Badim susține că ține socoteala, dar spune asta cu un zâmbet care sugerează că nu este adevărat), ajung cam la un kilometru în largul Lacului Lung. Este momentul în

[1] Val capilar, precum acela provocat de căderea unei pietre în apă, dar având dimensiuni mai mari pe întinderi de apă (n. tr.).

care trebuie să întoarcă barca și să se lase purtați de vânt până la doc. Întorc și, brusc, pare că vântul nu mai suflă defel: barca înaintează încet și tăcut, pânza se umflă în față și spre lateral când Badim eliberează scota, micuța cadă se leagănă, înaintând în salturi, și pare să încetinească. Urmăresc coama valurilor trecând pe lângă ei. Apa e mai albastră acum și pot vedea mai în adânc; din când în când reușesc să zărească fundul lacului. Apa clipocește, barca se clatină cu stângăcie și, una peste alta au senzația că sunt supuși unor cazne grele, însă, ca prin farmec, ajung în golful lor și, după felul în care trec prin dreptul altor docuri și al cornișei, este evident că în acele momente gonesc nebunește. Abia dacă au timp să vadă docul lor apropiindu-se vertiginos, iar acum, în golf, pot să simtă din nou vântul pe la urechi și să audă valurile care depășesc copastia bărcii, lăsând dâre de spumă în carlingă.

– Oho! face Badim, în timp ce se apleacă în afară pentru a vedea dincolo de pânza umflată a bărcii. Trebuia să vin spre doc cu pânza pe cealaltă parte! Mă-ntreb dacă pot întoarce ca să trec pe celălalt travers și să revenim corect.

Însă docul vine spre ei cu repeziciune.

– Mai avem timp? întreabă Freya.

– Nu! Bine, rămâi așa, ia cârma și ține-o așa cum este acum. Eu o să mă duc la proră și o să sar pe ponton, după care prind barca înainte ca tu să treci pe lângă mine! Stai cu capul aplecat, ca să nu te lovească tangonul!

Apoi se îndreaptă spre colțul pontonului. Freya se lasă jos pe bancheta din carlingă și ține strâns cârma, iar barca se izbește de ponton exact în momentul în care Badim își ia avânt, după care rămâne întins pe scândurile ude. Se aude un zgomot puternic în momentul în care tangonul se lovește de catarg și barca se înclină transversal și se balansează, pânza flutură nebunește și tangonul, eliberat din strânsoare, se mișcă haotic dintr-o parte în alta. Badim se ridică cu greu în picioare și, de pe margine, se apleacă și apucă botul bărcii. Tot ce trebuie să facă acum este să se lipească cu burta de puntea pontonului și să reziste. Barca se clatină în vânt și se răsucește, iar vela se rotește ametitor. Freya trebuie să se

aplece pe sub ea, însă, cum tangonul s-a desprins de catarg, ea se vede nevoită să se arunce la podea pentru a nu fi lovită.

– Ai pățit ceva? întreabă Badim.

Fețele lor sunt la doar un metru depărtare una de alta, iar expresia lui de disperare o face pe Freya să râdă.

– N-am nimic, îl asigură ea. Ce trebuie să fac?

– Vino la provă și sari pe ponton. Țin eu barca.

Lucru pe care trebuie să îl facă, deoarece ambarcațiunea încă se lasă purtată de vânt, însă acum cu spatele, astfel că ar ajunge în apa puțin adâncă. Oamenii de pe cornișă îi urmăresc.

Freya sare alături de el. Când aterizează, e cât pe ce să îl arunce de pe ponton. El se sprijină cu un genunchi într-un tachet într-un mod care i se pare dureros lui Freya și, într-adevăr, el strânge din dinți. Ea se apleacă pentru a-l ajuta să aducă barca mai aproape de ponton:

– Să nu-ți prinzi degetele! o atenționează el.

– Am grijă, spune ea.

– Poți să prinzi parâma de la pupă?

– Cred că da.

El trage tare, aduce barca mai aproape, ea se apleacă mult și apucă parâma care este petrecută printr-un inel metalic chiar în capătul prorei. Trage de frânghie și o înfășoară în jurul tachetului din colț, iar Badim o prinde și o ajută să o ancoreze mai bine.

Stau întinși pe ponton și se privesc în ochi.

– Ai stricat barca! spune Freya.

– Știu. Tu ești bine? întreabă el.

– Da. Dar tu?

– N-am nimic. Doar că sunt puțin stânjenit. Și va trebui să ajut la repararea tangonului. Însă trebuie să spun că asta e veriga slabă.

– Mai putem ieși cu ea în larg?

– Da!

El o strânge în brațe și amândoi râd.

– Data viitoare o să ne descurcăm mai bine. Chestia e că trebuie să ne întoarcem cu vela pe cealaltă parte a bărcii, ca să o putem conduce spre latura docului, cu vântul ușor dintr-o parte,

și să prindem latura docului în timp ce încetinim în vânt. Trebuia să mă gândesc la asta din capul locului.

– O să se supere Devi?

– Nu. Se va bucura că am rămas în viață. Dar va râde de mine. Și ea știe cum să facă mai rezistentă joncțiunea dintre tangon și catarg. De fapt, ar fi cazul să caut asta și să aflu cum se numește. Sunt convins că are un nume.

– Toate au nume!

– Da, cred că ai dreptate.

– Și, dacă lucrul acela s-a stricat, cred că o să fie puțin supărată.

Badim nu i-a mai răspuns.

Pentru a spune lucrurilor pe nume, mama ei este mereu furioasă. Ascunde asta foarte bine față de majoritatea oamenilor, dar Freya nu se lasă păcălită. Felul cum strânge buzele o trădează; pe de altă parte, scoate mereu exclamații către sine, ca și cum oamenii nu ar auzi-o. „Poftim?“ va adresa ea întrebarea podelei sau unui perete, iar apoi va continua ca și cum nu ar fi scos nicio vorbă. Și se enervează foarte iute, aproape instantaneu. Și felul în care se lasă moale pe scaun seara, privind cu o expresie sumbră imaginile venite dinspre Pământ.

– De ce te uiți? a întrebat-o Freya într-o seară.

– Nu știu, a spus mama ei. Cineva trebuie să facă asta.

– De ce?

Colțurile gurii mamei ei s-au strâns, după care ea și-a petrecut un braț pe după umerii lui Freya, a inspirat adânc pe nas, apoi a suspinat.

– Nu știu.

Apoi a început să tremure, ba chiar a dat să plângă, după care s-a oprit. Nedumerită, Freya s-a uitat la ecranul pe care apăreau siluete mici și preocupate. Devi și Freya, privind la ecranul pe care apăreau imagini înfățișând viața de pe Pământ, cu zece ani în urmă.

În această seară, Freya și Badim ajung acasă și intră valvârtej în apartament.

– Am stricat barca! Am paradit-o!

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

– Articulația „gât-de-lebădă", adaugă Badim, zâmbind scurt spre Freya. Leagă tangonul de catarg, dar nu e prea rezistent.

Devi îi ascultă cu un aer distras și clatină din cap, ascultând povestea lor nebunească. Mestecă salată în timp ce se uită la ecran. După ce termină de înghițit, mușchii din spatele maxilarului inferior îi rămân blocați.

– Bine că sunteți teferi, spune ea. Trebuie să mă întorc la muncă. Se petrece ceva la laborator.

– Sunt convinsă că asta are un nume, spune Freya, cu un aer afectat.

Deloc amuzată, Devi o măsoară din ochi, iar Freya se face mică. Apoi Devi pleacă înapoi la laborator, iar Badim și Freya bat palma și își fac de lucru în bucătărie ca să pregătească lapte cu cereale.

– Nu trebuia să spun chestia aia despre nume, zice Freya.

– Doar știi că mama ta e cam irascibilă, spune tatăl ei, ridicând expresiv din sprâncene.

El nu este irascibil, lucru pe care Freya îl știe prea bine. Un bărbat scund, rotofei, cu început de chelie, cu ochi blânzi ca de câine și cu o voce groasă și plăcută, duioasă și binevoitoare. Întotdeauna binevoitor, Badim e oricând aproape. Unul dintre cei mai buni doctori ai navei. Freya își iubește tatăl, se agață de el ca de o stâncă în timpul unei furtuni. Se prinde și acum de el. Iar el îi ciufulește părul, la fel ca Devi, și îi spune, așa cum a mai făcut-o de multe ori:

– Are multe răspunderi și îi vine greu să se gândească la alte lucruri, să se destindă.

– Dar noi ne descurcăm bine, nu-i așa, Badim? Aproape c-am ajuns.

– Da, aproape am ajuns.

– Și suntem bine.

– Da, sigur. Vom reuși.

– Și-atunci, de ce e Devi neliniștită?

Cu un zâmbet vag, Badim o privește în ochi.

– Păi, după cum văd eu treaba, e vorba de două etape. În primul rând, există lucruri care te îngrijorează. În al doilea rând, pe ea o îngrijorează orice. Asta o ajută să aducă lucrurile la lumină și să le analizeze, să le discute. Nu se pricepe prea bine să le ascundă.

Freya nu este prea convinsă de asta, deoarece nu mulți oameni par să bage de seamă cât de irascibilă este Devi. În orice caz, se pricepe să țină totul în sine.

Freya își spune părerea, iar Badim dă aprobator din cap.

– Bravo, ai dreptate! Se pricepe să rețină lucruri, sau să le ignore, până la un anumit punct, apoi simte nevoia de a le scoate la lumină, într-un fel sau altul. Toți suntem așa. Prin urmare, facem parte din familie, ea are încredere în noi, ne iubește, așa că ne permite să vedem care îi sunt adevăratele sentimente. Deci, trebuie să o lăsăm să facă asta, să discute problemele, să spună ce simte și să fie ceea ce este cu adevărat. Iar apoi poate merge mai departe. Ceea ce este bine, pentru că avem nevoie de ea. Nu doar noi doi, deși și noi avem nevoie de ea. Însă toată lumea are nevoie de ea.

– Toată lumea?

– Da. Avem nevoie de ea pentru că nava are nevoie de ea. Face o pauză și oftează. De aceea e atât de furioasă.

Este joi, și astfel Freya se duce la locul de muncă al mamei, în loc să își petreacă ziua la creșă, alături de copiii mici. Joia o ajută pe Devi. Freya hrănește rațele și răstoarnă compostul, câteodată înlocuiește bateriile și becurile, dacă sunt programate pentru schimbare. Devi face tot felul de lucruri, ba chiar face totul. Deseori, asta înseamnă să stea de vorbă cu oameni care lucrează în biomedii sau la mașinăriile din coloana vertebrală, după care se uită la ecrane alături de ei, apoi mai discută puțin. După ce termină, o prinde pe Freya de mână și o trage după ea, la următoarea întâlnire.

– Ce se întâmplă, Devi?

Un oftat adânc.

– Ți-am spus deja. Am început să pierdem din viteză cu câțiva ani în urmă, iar asta modifică lucrurile din navă. Gravitația noastră rezultă din faptul că nava se rotește în jurul coloanei vertebrale, iar asta creează un efect Coriolis, o mică împingere în spirală din

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

lateral. Însă acum încetinim, și apare o altă forță, aproape la fel ca efectul Coriolis, care îl traversează, astfel că este redus. N-ai crede că asta contează prea mult, dar noi am văzut aspecte pe care nimeni nu le-a anticipat. Au existat atât de multe lucruri la care proiectanții nu s-au gândit, încât le-au lăsat ca să le descoperim noi.

– Și asta e bine, nu?

Un râs scurt. Devi scoate mereu aceleași sunete: Freya le poate rechema dacă vrea, dar asta doar uneori.

– Poate că da. Este bine dacă nu cumva este rău. Nu știm cum să rezolvăm partea asta, trebuie să învățăm din mers. Probabil că întotdeauna se întâmplă astfel. Însă ne aflăm în nava asta și ea este tot ce avem, de aceea, trebuie să funcționeze. Și are o magnitudine de douăsprezece ori mai mică decât a Pământului, iar asta creează niște deosebiri la care proiectanții nu s-au gândit. Mai ții minte care e treaba cu magnitudinea?

– De zece ori mai mare! Ori mai mică!

Își amintește la vreme, cât să o împiedice pe Devi să spună același lucru.

– Așa este. Prin urmare, și de două ori mai mare înseamnă foarte mult, corect? Darămite de douăsprezece ori, asta înseamnă doisprezece de zero adăugați. Un trilion. Nu e un număr pe care să ni-l putem imagina prea bine, pentru că e prea mare. Așadar, iată-ne în acest obiect.

– Și el trebuie să funcționeze.

– Da. Îmi pare rău. N-ar trebui să te împovărez cu asemenea lucruri. Nu vreau să te sperii.

– Nu sunt speriată.

– Foarte bine. Și totuși ar trebui să fii. Asta e problema mea.

– Dar spune-mi de ce.

– Nu vreau.

– Doar câteva cuvinte.

– Of, ți-am mai spus. Mereu e la fel. Tot ce există aici trebuie reciclat într-un echilibru. E ca balansoarul de pe un teren de joacă. Trebuie să existe un echilibru în mișcarea sus-jos între plante și dioxidul de carbon din aer. Nu trebuie să le echilibrezi perfect,

dar, când o parte atinge solul, trebuie să le pui un fel de picioruțe care să le susțină. Și există foarte multe balansoare, toate mergând cu viteze diferite în sus și în jos. De aceea nu trebuie să existe niciun moment, nici măcar accidental, când toate sunt jos în același timp. Și atunci trebuie să cercetezi pentru a vedea dacă acest lucru este pe cale să se întâmple, și dacă da, trebuie să modifici lucrurile ca să nu se întâmple asta. Și capacitatea noastră de a ne da seama cum să facem asta depinde de modele și, serios, situația este prea complicată pentru a realiza un model.

Gândul acesta a făcut-o să se strâmbe.

– De aceea încercăm să facem totul treptat și să vedem ce se întâmplă. Pentru că nu înțelegem cu adevărat.

Astăzi este vorba de alge. Multe alge sunt crescute în cuve mari din sticlă. Freya le-a privit printr-un microscop. O sumedenie de pete verzui. Devi spune că o parte dintre ele este amestecată în mâncarea lor. Cresc carnea ca pe alge, în niște bazine mari, plate, și obțin aproape la fel de multă hrană din acele bazine ca și de pe câmpurile din biomediile fermelor. Asta e bine, pentru că acele câmpuri pot suferi de boli ale animalelor sau din cauza altor deficiențe. Însă și bazinele pot funcționa anapoda. Iar ei au nevoie de ceva care să fie transformat în hrană. Dar bazinele sunt bune. Și sunt multe care funcționează în ambele inele, toate ținute izolate de celelalte. Așadar, sunt în siguranță.

Bazinele cu alge sunt verzi sau cafenii ori au o culoare cumva între. Culorile depind de biomediu, deoarece liniile spectrale ale luminii soarelui sunt altfel în fiecare biomediu. Freya adoră să vadă culorile modificându-se când se deplasează de la un biomediu la altul, de la o seră la alta, de la un laborator la altul. Grâul este gălbui în stepă, galben în prerie. Algele din laboratoare capătă diverse nuanțe de verde.

În laboratoarele pentru alge este cald și miroase a pâine. Cinci pași pentru a face pâine. Cineva spune că în prezent se mănâncă mai multă pâine, dar se obține mai puțină. Asta înseamnă cel puțin o oră pentru a discuta pe acest subiect, iar Freya se așază într-un colț al laboratorului pentru a picta cu acuarelele lăsate

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

special într-un colț al laboratorului, pentru ea și pentru orice alți copii care ar putea veni în vizită.

Apoi sosește vremea să plece mai departe.

– Unde mergem?

– La minele de sare, spune apăsat Devi, știind că Freya se va arăta încântată; pentru că se vor opri la lăptăria din apropierea uzinei de tratare a deșeurilor, ca să ia niște înghețată.

– Cum va fi de data asta? întreabă Freya. Mai multă sare în caramelul sărat?

– Da, mai multă sare în caramelul sărat.

Aceasta este o oprire în care Devi poate deveni vizibil iritată. Rezervorul de sare, fabrica de otrăvuri, apendicele, toaleta, fundătura, cimitirul, puțul negru. Devi știe și nume mai urâte pentru el, pe care le rostește în barbă, socotind din nou că nu o aude nimeni. Nici măcar nenorocita de hazna!

Nici oamenii de acolo nu o agreează. În navă există prea multă sare. În afară de oameni, nimic altceva nu vrea sare, iar oamenii vor mai multă decât s-ar cuveni, însă ei sunt singurii care o pot consuma fără să se îmbolnăvească. De aceea sunt nevoiți să mănânce cât mai multă sare fără a depăși măsura, dar asta nu ajută cu adevărat, deoarece este vorba doar de o buclă scurtă, iar oamenii o vor excreta înapoi în sistem. Devi vrea mereu bucle lungi. Totul trebuie să evolueze în bucle lungi, care să nu se oprească. Să nu se acumuleze pe drum într-un apendice, într-o hazna ridicolă, dezgustătoare și bolnăvicioasă, o mlaștină mohorâtă, într-o hazna nenorocită. Câteodată, Devi se teme că va cădea într-o asemenea mlaștină a deznădejdii. Freya îi promite că o va scoate de acolo, dacă se va întâmpla așa ceva.

Așadar, nu le place clorul, creatinina și nici acidul hipuric. Bacteriile pot consuma unele dintre aceste lucruri ca să le transforme în altceva. Numai că acum bacteriile mor și nimeni nu știe de ce. Iar Devi crede că nava duce lipsă de brom, lucru pe care nu-l înțelege.

Și nu pot fixa azotul. De ce se descompune azotul atât de des? Pentru că e greu de fixat! Ha-ha. Fosforul și sulful se comportă la fel de rău. Chiar că au nevoie de bacterii pentru aceste substanțe. Deci și gândacii trebuie să fie sănătoși. Chiar dacă ei nu sunt de

ajuns. Pentru ca toată lumea să fie sănătoasă, fiecare trebuie să fie sănătos. Chiar și bacteriile. Nimeni nu e fericit decât dacă toți sunt în siguranță. Dar nimic nu este în siguranță. Pentru Freya, asta pare a fi o problemă. *Anabaena variabilis* este prietena noastră!

Ai nevoie de mașini, dar ai nevoie și de bacterii. Arzi lucrurile până devin cenușă și hrănești bacteriile cu cenușă. Sunt prea mici și nu pot fi văzute decât atunci când există miriade laolaltă. Atunci arată ca mucegaiul de pe pâine. Ceea ce are rost, fiindcă mucegaiul e un fel de bacterie. Nu dintre cele mai bune; în fine, rele, dar bune. Oricum nu e bine să le mănânci. Devi nu vrea ca Freya să mănânce pâine mucegăită, puah! Cine ar face așa ceva?

Poți obține două sute de litri de oxigen pe săptămână de la un litru de alge în suspensie, dacă au lumină corespunzătoare. Doar doi litri de alge produc suficient oxigen pentru o persoană. Dar la bord sunt 2 122 de oameni. De aceea au și alte metode pentru a produce oxigen. Există oxigen păstrat în rezervoarele din pereții navei. E rece ca gheața, dar rămâne lichid ca apa.

Sticlele cu alge au forma biomediilor lor. Deci sunt ca niște alge într-o sticlă! Asta o face pe Devi să râdă scurt. Tot ce le trebuie este un reciclostat mai bun. Algele au întotdeauna bacterii care trăiesc cu ele, consumându-le pe măsură ce cresc. La fel e și cu oamenii, dar altfel. Creșterea unui gram de *Chlorella* necesită un litru de dioxid de carbon, obținându-se astfel 1,2 litri de oxigen. E bine pentru *Chlorella*, dar fotosinteza algelor și respirația oamenilor nu sunt în echilibru. Algele trebuie hrănite corect ca să ajungă între opt și zece, acolo unde sunt oamenii. Gazele circulă încoace și încolo, în oameni, afară din ei, în plante, afară din ele. Mănânci plante, elimini plante, fertilizezi solul, crești plante, mănânci plante. Toți și toate respiră și expiră unii în gurile celorlalți. Bucle care se buclează. Balansoare care se balansează într-un șir mare, dar ele nu pot ajunge jos sau sus toate odată și în același timp. Chiar dacă ele sunt invizibile!

Vacile de la fabrica de lapte au dimensiunile câinilor și Devi spune că nu așa erau cândva. Sunt vaci inginerite. Dau lapte cât vacile normale, care pe Pământ erau mari cât un karibu. Devi e